

РЕЦЕНЗИИ И ОБЗОРИ / REVIEWS AND SURVEYS

НОВА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

СОФИЯ, ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
„ПРОФ. МАРИН ДРИНОВ“, 2025

Рецензията представя научните статии, част от сборника „Нова чуждестранна българистика“. Трудът се състои от 15 статии, чиито автори са утвърдени учени българисти от Чехия, Полша, Русия, Украйна, Сърбия, Унгария и Германия. Изследванията се отличават с оригиналност и убедително доказват научната стойност на българистиката зад граница, което е и един от обединяващите признаци между тях. Сборникът безспорно е приносен за поддържането на изследователския интерес към българистиката.

NEW FOREIGN BULGARIAN STUDIES

SOFIA, PUBLISHING HOUSE OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
“PROF. MARIN DRINOV”, 2025.

The review presents the scholarly articles within the collection “New Foreign Bulgarian Studies”. The volume consists of 15 articles, whose authors are established scholars from Poland, Czech Republic, Russia, Ukraine, Serbia, Hungary, and Germany. The research is distinguished by its originality and convincingly proves the scientific value of Bulgarian studies abroad, which is also one of the unifying features among them. The collection is an undeniable contribution to maintaining research interest in Bulgarian studies.

Сборникът „Нова чуждестранна българистика“ е осъществен по Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“. Съдържа 15 статии, представени от двадесет утвърдени учени от Чехия, Полша, Русия, Украйна, Сърбия, Унгария, Германия. Някои от материалите са в съавторство с членове на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. Отговорни редактори на сборника са доц. д-р Цветелина Георгиева, доц. д-р Милен Томов и гл. ас. д-р Магдалена Абаджиева.

© ЙОАННА КИРИЛОВА, 2025

Тази статия в списание „Български език“ е с отворен достъп и се публикува под международния публичен лиценз Creative Commons Attribution 4.0 International (Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International – CC-BY-NC-ND 4.0).

Съдържанието на сборника се открива със статията *Интердисциплинарност в историческата българистика* на Габор Балаж (Унгария), която представя връзката на езикознанието с обществените и с естествените науки, както и проблема за взаимодействието между различните лингвистични направления, като се основава главно на теоретичните разработки на Р. Якобсон. Авторът проследява отражението на интердисциплинарността върху съвременното езикознание, като засяга проблема за диахронната езикова типология и коментира монографията на М. М. Гухман „Историческая типология и проблема диахронических констант“ (1981). Последната част на изследването разглежда *типологията* като интердисциплинарно средство за решаване на граматични проблеми в българистиката, както и нейното прилагане по отношение на проблематиката, свързана с развоя на езика от синтетизъм към аналитизъм. В заключение авторът обобщава, че интердисциплинарността се превръща в ключов елемент на съвременните науки, в това число и на българистиката.

Интересен материал от сферата на когнитивната лингвистика представя Наталия Длугош (Полша). В статията си *Българският поглед върху Европа и европейца – въз основа на експериментални данни* тя прилага методите на Люблинската етнолингвистична школа и въз основа на анкетни материали анализира концептите *Европа* и *европеец* като част от картината на света на младото поколение в България. Получените резултати са коректно онагледени в таблици; представени са различните аспекти, през чиято призма младият българин възприема проучваните концепти, като се прави извод, че превес имат политическият, културният и битовият аспект от тяхната когнитивна дефиниция.

Като изхожда от тезата, че системата на полско-българските междуезикови омоними е отворена и подлежи на допълване с нови елементи, Петър Сотиров (Полша) представя и класифицира *Новооткрити полско-български апроксимати в областта на разговорната лексика*, които не присъстват в речника „Лексикални клопки. Речник на полско-българските апроксимати“ (1994). С оглед на семантичния обхват и семантичната структура на полския компонент от лексикалната двойка авторът откроява две групи – *цялостни* и *частични апроксимати*. Представени са около 120 примера, които са диференцирани в тематично, формално, морфологично и семантично отношение. Интерес предизвикват случаите на междуезикова омонимия, възникнали въз основа на оригинални метафори, отразяващи особености в полската картина на света.

В статията на Марчин Фастин, Роман Тимошук и Диана Благоева *Frazeologiczna homonimia między językowa (na materiale bułgarskim, polskim i ukraińskim)* също се засягат проблеми на междуезиковата омонимия. Като обосновават решението да не бъде разграничавана междуезиковата омонимия от междуезиковата паронимия, авторите систематизират проявите на

това явление сред фразеологизмите в две големи групи. В първата са включени фразеологични единици от български, полски и украински, сходни по структура, лексикален състав и образност, но различаващи се по семантика, по обхват на употреба или по стилистични характеристики. Втората група обхваща интересните случаи на апроксимация между единица от фразеологичното ниво в изходния език и многокомпонентна единица от друго езиково ниво (синтактично или лексикално) в езика цел. Направени са интересни изводи относно причините за възникването на това явление и за асиметрията по отношение на фразеологичната междуетникова омонимия в трите наблюдавани езика.

Проучването на Юлия Сулковска (Полша) *Analiza stylistyczna dokumentów służb bezpieczeństwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz Ludowej Republiki Bulgarii* анализира документи на службите за сигурност на Полската народна република и на Народна република България от гледна точка на стилистиката. Първоначално авторката спира вниманието си върху общото за двете групи документи явление – смесване на езика на администрацията с този на пропагандата, от което произтича и нарушаването на типичния за административно-деловия стил принцип на емоционалната неутралност, обективност и безпристрастност. Ю. Сулковска подробно и систематизирано извежда характерните за разглеждания тип текстове особености на административния стил – множество съкращения, употреба на страдателни конструкции и др., след което откроява и важни отличителни черти в стила на двете служби. Интерес предизвиква и втората част на изследването, в която са представени стилистичните особености на езика на пропагандата, като се подчертава неговият ритуален характер. Като основна в езика на службите за сигурност се откроява опозицията *прогресивно – реакционно*, срещат се клиширани метафори, свързани с концепти като *война, здраве* и др.

В своето изследване *Семантичната категория определеност/неопределеност в светлината на темо-ремната структура (в българския и полския език)* Якуб Банасяк прави съпоставка на две теории, засягащи проблема за детерминираността, а именно *интенционалната теория* на Ст. Кароляк, която развива модела на предикатно-аргументния синтаксис, и *кванторната теория* на В. Косеска и Г. Гаргов. Авторът очертава как двете теории най-общо разграничават сферите на определеност и неопределеност, как описват проблема за формалното маркиране на категорията и евентуалните ѝ връзки с темо-ремната структура. Това според него е начинът, по който могат да бъдат избегнати безплодните терминологични спорове и да се стигне до по-дълбоко разбиране за семантиката на разглежданата категория. В изводите си Я. Банасяк обосновава своята позиция, че теорията на Ст. Кароляк има по-голяма предсказваща сила по отношение на тематичните потенциали на различни видове дескрипции в сравнение с модела на В. Косеска и Г. Гаргов, но подчертава важното място и на двете теории в развитието на полското езикознание.

Божана Нишева (Чехия) и Михаела Кузмова (България) представят някои от решенията, които колективът от учени е взел на първия етап от ретро-дигитализацията на *Българско-чешкия речник* от Карел Хора и колектив от Славянския институт при Чехословашката академия на науките (*K retro-digitalizaci Bulharsko-českého slovníku Karla Hory a kolektivu SLÚ ČSAV: metodologické aspekty*). Текстът е интересна демонстрация на това как традицията среща съвременните подходи в лексикографията. Авторите посочват, че трансформирането на текста на *Българско-чешкия речник* в електронен формат позволява да бъдат преодолени ограниченията и неудобствата, продиктувани от т.нар. текстова кондензация в лексикографията, и представят приложените принципи и подходи за неговото осъществяване.

В статията *Translating heritage language stimuli into a dominant language: Experiments with Bulgarian Judeo-Spanish speakers* на Диана Клю и Тая Августинова (Германия) се представя проведен експеримент с превода на три изречения от носители на ладино като наследствен език на български. Търси се отговор на въпроса дали и в каква степен българският език на говорещите ладино е повлиян от него. Коментира се вариативността на превода, най-вече при клитиките, и се търсят причините за това.

Глаголицата в контекста на интердисциплинарния подход е обект на проучване в статията на Людмила Карпенко (Русия). Във въведението изследователката прави кратък преглед на различни несъстоятелни теории за произхода и авторството на глаголицата, като категорично ги отхвърля. Тя убедително обосновава нуждата от изучаването на глаголицата в интердисциплинарна перспектива, подчертава нейната уникалност и утвърждава, че семиотичният подход трябва да е определящ при нейното изучаване. Л. Карпенко прилага разработени от самата нея методи за семиотично пространствено-графично и матрично моделиране на глаголицата, чрез които доказва нейния рационален характер. В заключение авторката утвърждава, че глаголицата е оригинална азбука, която се отличава в семиотично отношение от предхождащите я, а идеографските ѝ свойства са свързани не с обозначаване на разнородни понятия, а с изразяване единствено на христологичния комплекс на правата вяра.

Изследването на Дарина Стоянова (Украйна) *Разпространение на Огласителните поучения на Теодор Студит в български ръкописи от XVIII век* представя основните особености при разпространението на превода на Йосиф Брадати на т. нар. *Голям* и *Малък катехизис* в ръкописното наследство на представителите на Рилския книжовен кръг. Според установената версия на превода ръкописите условно са поделени на три групи. Определен е кръгът на ръкописите, отразяващи всяка версия на превода. Подробно са отбелязани и коментирани разночетенията. Двете приложения в края на статията онагледяват съдържанието и улесняват възприемането му.

Проучването на Корина Лешбер (Германия) *Traces of Mediterranean Neolithic substratum words in the Bulgarian language* насочва вниманието върху етимологията на някои названия на растения и на техните части. Архаичните фитоними са сравнени с езикови *фосили*, които крият в себе си древни знания за ролята на растенията в различни обредни практики, за употребата им в народната медицина и т.н. Приведени са интересни примери на лексеми, включващи в състава си суфикси със „средиземноморски“ произход – *-uri и -ura, -ur (*балур*; *чокур*). Във втората част на статията се анализират български думи, чиито праформи според авторката са съществували в праславянския, но не могат да бъдат отнесени към един по-ранен, прединоевропейски стадий, тъй като техни варианти не са регистрирани в индоевропейски езици извън границите на Европа. Така К. Лешбер ги характеризира като вторично индоевропейски, произлизащи от незасвидетелстван европейски език от времето на неолита.

Статията *Лексико-семантические особенности обозначения времени в болгарских говорах в зонах лексической интерференции* на Михаил Кондратенко (Русия) представлява проучване на системата от лексеми и устойчиви словосъчетания в банатските и родопските говори, чрез които се предават характерни особености при възприемането на времето. Изследването има интердисциплинарен характер, а анализът на лексиката с темпорално значение е пряко свързан с изучаването на особеностите на народния светоглед и на картината на света през призмата на езика. Представени и класифицирани са някои особености от езиковата сегментация на различни аспекти на концепта *време*, както и използваните начини и принципи на номинация. Лексемите са поделени в две групи: *изконни обозначения* (особен интерес представляват онези от тях, които вербализират характерната за народното съзнание тясна връзка между време и пространство, както и тези, които назовават единствено отдалеченост от момента на говорене, но не указват неговата насоченост към миналото или към бъдещето) и *заимствани* от контактните езици *обозначения*. Като един от най-важните фактори за функционирането на лексемите от втората група се изтъква различната семантична номинация на наименованието и неговата различна образност.

Интерес предизвиква и проучването *Езикът и културата на българите преселници в украинския периодичен печат от 20. – 21. век* на Олександра Малаш (Украйна). Изследователката прави кратък исторически преглед на състоянието на българското малцинство в Украйна, както и на политиката по отношение на статуса на българския език в този регион. Подчертавайки важната роля на периодичния печат като институция, която най-точно отразява състоянието на българската диаспора в езиков, социален и културен аспект, както и за формирането едновременно и на етническа идентичност, и на усещане за връзка с метрополията, авторката дава ценна библиографска информация относно важни научни трудове, засягащи различни въпроси, свързани с езика на *българите преселници и техните по-*

томци. О. Малаш представя основните насоки на тези изследвания, като прави кратък анализ на значими българистични трудове, публикувани в украински езиковедски издания.

Друго изследване върху периодичния печат представя статията **Културната революция на Балканите: Авангардната литературно-художествена периодика в България и Югославия** на Олга Савеска (Сърбия). Изследователката убедително изтъква ролята на списания като „Везни“, „Пламяк“, „Зенит“, „Crescendo“, „Dada Jazz“ и др. за културната революция на Балканите. Тя коментира в съпоставка едни от най-значимите манифести на това време, изиграли ключова роля както за отхвърлянето на господстващите норми и за въвеждането на модерността в изкуството и културата на двете държави, така и за еманципацията на балканската литература от европейската, за изграждането на нова европейска идентичност. О. Савеска убедително откроява приноса на Гео-Милевото списание „Пламяк“ и на югославското „Зенит“ за интеграцията на региона в по-широкия европейски авангардистки контекст и обобщава, че примерът на техните редактори за международно сътрудничество е ценен и в нашето съвремие.

Материалът на Ваня Станишич и Радостина Стоянова (Сърбия) **Среща на сръбската българистика и българската сръбистика – в памет на Марин Младенов и Лили Лашкова** представя избрани публикации на професор Марин Младенов и на доцент Лили Лашкова, като се изтъква огромният принос на двамата учени за сръбската българистика и за българската сръбистика.

Представените 15 статии засягат различни страни на съвременната българистика. Отличават се с актуалност и оригиналност и категорично доказват високата научна стойност на българистичните изследвания зад граница.

Сборникът „Нова чуждестранна българистика“ представлява безспорен принос за поддържането на изследователския интерес към българистиката в чужбина.

Йоанна Кирилова / Yoanna Kirilova

✉ Доц. д-р Йоанна Кирилова

Секция за етнолингвистика

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

при Българската академия на науките

бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

i.kirilova@ibl.bas.bg

✉ Assoc. Prof. Dr. Yoanna Kirilova

Department of Ethnolinguistics

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenski prohod, Bl. 17, 1113 Sofia, Bulgaria

i.kirilova@ibl.bas.bg